

9 клас

Оглядове вивчення
історичної теми у
творчості Кобзаря
(«Іван Підкова»,
«Тарасова ніч»,
«Гайдамаки»).

Стрембицька Л.А.

Кобзар

- Кобзар - це перша збірка віршів Тараса Шевченка, видана в 1840 році.
- В 1844 вийшло передруковане видання, в яке було додано поему Гайдамаки.
- Кобзар Шевченка було перевидано безліч раз, більш як 100 мовами світу.

Шевченко відчував своє призначення: розповісти українському народові складну й героїчну історію його землі. Тому його творчість тематично пов'язана передусім з історією України - як давніх часів, так і славної доби козаччини, гетьманщини, гайдамаччини, багатовікової боротьби українців проти іноземних поневолювачів.

Цю багатогранну тематику розкривають поеми «Тарасова ніч», «Іван Підкова», «Гайдамаки» та чимало інших поезій. Головні герої цих творів - легендарний ватажок запорозьких козаків і молдавський господар Іван Підкова, керівники козацько-селянських повстань Тарас Трясило, Северин Наливайко, гайдамацькі ватажки Максим Залізняк та Іван Гонта... Усі вони - «святі месники», бо повстають проти антинародної влади й соціальної несправедливості, захищають бідних і гноблених.

«Тарасова ніч»

- Жанр: історична поема.
- Тема: зображення боротьби українського козацтва з польськими загарбниками; змалювання ночі розгрому армії польського воєначальника Конецпольського під час антишляхетського повстання 1630 р., очоленого гетьманом Тарасом Федоровичем (Трясилом).
- Ідея: возвеличення мужності, героїзму, цілеспрямованості, наполегливої віри в перемогу козаків на чолі з гетьманом Трясилом; засудження жорстокості, жадібності ляхів, які полонили український народ, позбавляючи його навіть віри християнської.
- Основна думка: наш народ завжди буде пам'ятати і шанувати своїх оборонців, їх подвиги; тих, хто визволяв їх від рабства і поневолення.

Сюжет

У творі використано прийом обрамлення: на початку й у кінці зображено кобзаря, що співає в оточенні молоді про боротьбу козаків проти поневолювачів. Перед слухачами постають персоніфіковані образи зневаженої зажуреної України, що потерпає від польсько-шляхетського панування, релігійних переслідувань з боку уніатів, жорстокого придушення повстань, зокрема під проводом Наливайка та Павлюги. Гетьман нереєстрових запорозьких козаків Тарас Трясило піднімає побратимів на чергове повстання проти ляхів, проте зазнає поразки у важких боях з військом Конецпольського.

Сюжет

Однак козаки не здаються, вони лише імітують свою поразку, а потім після переможного бенкету ляхів оточують уночі вороже військо й завдають йому нищівного удару. Яскраві, експресивні картини битви козаків з ляхами сприймаються як протест проти ганебної дійсності, в основі якого - мрія поета про кращу долю народу й утвердження його права на свободу. Історичні персонажі поеми - Северин Наливайко, Павлюга, а також головний герой твору Тарас Трясило виступають борцями за волю, що не протистоять масі, а є виразниками її прагнень і сподівань. Поему було написано заради пробудження національної самоповаги українців, усвідомлення й утвердження себе як народу з давньою і героїчною історією.

«Іван Підкова»

- Жанр “Іван Підкова”: історична поема
- Тема “Іван Підкова”: зображення спогадів діда про героїчну минувшину рідного краю, коли козаки на чолі з отаманом Іваном Підковою боролися з турецькими загарбниками.
- Ідея “Іван Підкова”: возвеличення мужності, героїзму козаків та отамана Івана Підкови, їх сили волі, братерської дружби, які так необхідні в здобутті перемоги над ворогом.
- Основна думка: ми повинні пишатись героїчним минулим України та її синами-козаками, на чолі яких були такі мудрі керівники, як І. Підкова; вшановувати їх і пам'ятати.

Сюжет

«Іван Підкова» присвячено боротьбі українського народу проти турецько-татарських завойовників. У поемі йдеться про морські походи запорожців. Агресивна політика султанської Туреччини та Кримського ханства була спрямована на спустошення українських земель. Під час набігів завойовники забирали в рабство чимало українців, потім їх продавали на невільницьких ринках Криму й Туреччини. Щоб розгромити міста-фортеці й визволити полонених, козаки вирушали морем до Туреччини.

Сюжет

Іван Підкова - реальна історична постать. Образ сміливого отамана, який не раз очолював морські походи козаків, і вивів у своїй поемі Шевченко.

Поема складається з двох частин. У першій автор змальовує козацькі часи в Україні, але з давньої слави полишилися тільки високі могили, де спочиває «Козацькеє біле тіло, в китайку повите». Водночас своєю художньою уявою поет змальовує запорозьких лицарів, їхню відвагу та одчайдушність. їх не лякають на розбурханому морі «хвилі, як ті гори», коли «ні землі, ні неба», вони вкривають човнами-чайками Дніпровий лиман і пускаються в морський похід, аби вдарити на столицю ворожого султана.

Сюжет

Оспівуючи в першій частині славні перемоги запорожців, Шевченко використовує рефрен «було колись»:

Було колись - запорожці
Вміли панувати.
Панували, добували
І славу, і волю;
Минулося - залишилися
Могили по полю.

У наступних рядках звучить віра в те, що запорожці гинули не марно:
Було колись добре жити на тій Україні... А згадаймо! Може, серце Хоч трохи спочине.

Сюжет

У другій частині Шевченко зображує власне морський похід запорожців до столиці султанської Туреччини - Царгорода. На тлі грізної стихії моря козаки співають. Вони йдуть визволяти своїх братів з неволі, тому настрій піднесений. Поет змалював велику довіру, яка панує в козацькому середовищі. Запорожці один до одного ставляться з пошаною. Це типово романтичний образ ранньої творчості Т. Шевченка.

«Гайдамаки»

- Жанр: поема (героїчно-історична романтична).
- Тема : зображення Коліївщини – боротьби українського народу проти польської шляхти у 1768 р.— Коліївщини. (Правдиве відтворення злиденного, підневільного становища українців за часів кріпацтва, свавілля і жорстокість польської шляхти, нестримного бунтарства, його спопеляючої ненависті до гнобителів; сили і працьовитості нашого народу, його волелюбності й моральної краси.)
- Ідея : заклик до знищення соціального і національного гноблення, до єднання слов'янських народів; як найкращого шляху до визволення трудящих мас.
- Основна думка: заклик до єднання слов'янських народів. «Нехай житом, пшеницею, як золотом, покрита, не розмежованою останеться навіки од моря і до моря — слов'янська земля» — зазначив письменник у передмові до твору.

Сюжет

У творі дві сюжетні лінії, які переплітаються між собою: розгортання та хід повстання під назвою Коліївщина та історія особистого життя Яреми.

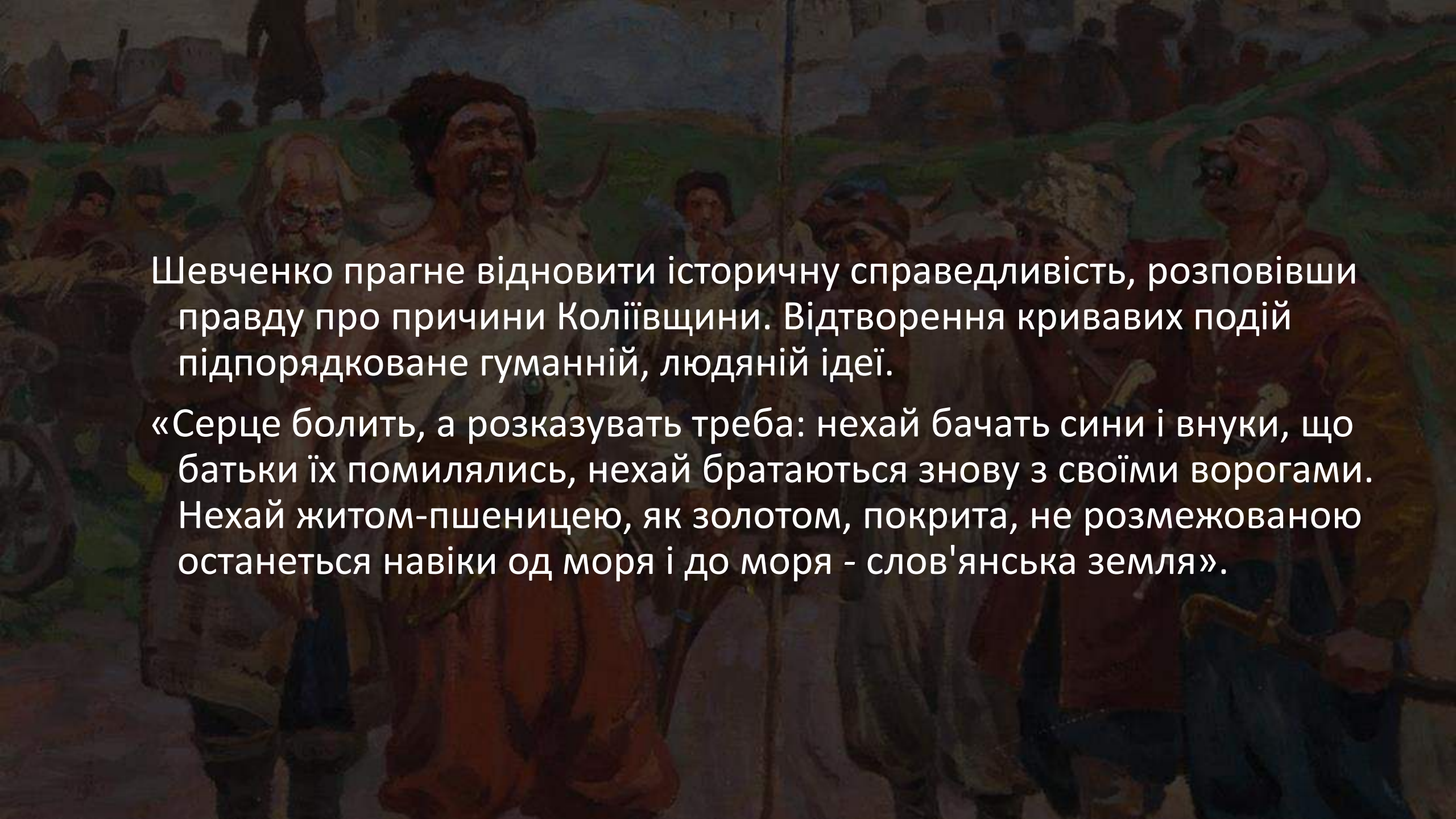
Перша: Ярема - наймич-попихач у шинкаря Лейби; побачення Яреми з Оксаною; рішення йти в гайдамаки; участь у боях у Черкасах; звістка, що титаря вбито, а Оксану викрадено; люта помста шляхті за особисте горе й за знущення над людьми («...а Ярема не ріже - лютує! З ножем в руках на пожарах і днює й ночує...»); порятунок Оксани; перебування її в монастирі; одруження Яреми з Оксаною; знову в битвах; «А в нашого Галайди хата на помості...».

Сюжет

Друга сюжетна лінія - лінія народного повстання: «На ґвалт України орли налетіли»; повстанці збираються під Чигирином; освячення ножів; початок повстання; гайдамаки в Лисянці; кривава розправа в Умані як кульмінаційна точка народної боротьби за своє звільнення; спад повстання.

Головним героєм поеми є повсталий народ, котрий, як і Ярема Галайда, відчув свободу, перспективу розпрямлення вільних крил:

"Не знав, сіромаха, що вирости крила, Що неба достане, коли полетить..."

Шевченко прагне відновити історичну справедливість, розповівши правду про причини Коліївщини. Відтворення кривавих подій підпорядковане гуманній, людській ідеї.

«Серце болить, а розказувать треба: нехай бачать сини і внуки, що батьки їх помилялись, нехай братуються знову з своїми ворогами. Нехай житом-пшеницею, як золотом, покрита, не розмежованою останеться навіки од моря і до моря - слов'янська земля».

Опитування

- Як ви вважаєте, що об'єднує твори, з якими ми сьогодні ознайомилися?
- Пригадайте, на які періоди поділяють творчість Тараса Григоровича Шевченка?
- Як називалась перша збірка Шевченка?
- Які з них ми з вами вже розглянули?
- Чи можна сказати, що твори «Кобзаря» є романтичними?

Борітєся - поборєтє!
Вам Бог помочє!

Гм. Шевченко

Домашнє завдання

Виразно читати: «Іван Підкова», «Тарасова ніч», «Гайдамаки».